

CSEH JÓZSEF:

A Magyar Néphadsereg fegyverzettel való ellátásának néhány problémája az 1950-es évek elején

A rendelkezésre álló fegyverzet minősége

A második világháború, mint közismert, számos katonai természetű újítást hozott. Új fegyverek, hadászati és harcászati eljárások egész sora jelent meg ekkor, amelyeket többé nem lehetett figyelmen kívül hagyni. A hadműveletek dinamizmusa fokozódott, némi túlzással azt is lehetne állítani, hogy innentől kezdve a stratégák célja egy háborúban lényegében az lett, hogy minél előbb megindíthassák légiereővel, valamint tüzérséggel támogatott páncélos- és gépesített csapatokat az ellenség lerohanására. Ez jelentette ugyanis a siker kulcsát második világháborúban. (Természetesen az atomfegyverek jelentősége is egyre nagyobb lett.)

Az új magyar hadseregnek tehát, ha korszerű hadsereggé akarták felépíteni, konkrét háborús terveitől függetlenül, minél többet be kellett szereznie a kor modern nehézfegyver-kategóriáiból, a páncélosokból és a repülőgépekből. Természetesen egy hadsereg egészét tekintve a nehézfegyverzet annak csupán az egyik összetevője, azon túl még számos más dolog befolyásolja ütőképességét. Ám mégis fontos, hogy a megfelelő fegyverzet, ha nem is elégséges, de mindenképpen szükséges feltétele a harcképes hadsereg kialakításának.¹ Magyar viszonylatban ezen modern fegyverkategóriák beszerzése alapvetően az 1948-ban megkötött szovjet-magyar fegyverszállítási egyezményrel (amely a kölcsönös segítségnyújtási egyezményhez kapcsolódott) vált lehetővé. (A teljes önerőre támaszkodás a fegyverkezés terén ekkor már fel sem merülhetett – még az 1950-es évek erőltetett iparosítása során sem – a modern fegyverek fejlesztési és gyártási költségeinek kiugróan magas volta miatt.) A honvédség első páncéloshadosztályát 1949 tavaszán (az úgynevezett Klapka-hadrend keretében) hozták létre. Az ilyen modern szervezésű alakulatot tehát még a háború esetén meglehetősen statikus alkalmazásra szánt korabeli magyar haderőn belül is nélkülözhetetlennek tartották annak felépítői. Röviden érdemes kitérni arra is, hogy a levegőből támogatott páncélos- és gépesített csapatokat, mint alapvető hadműveleti tényezőt, az új fegyver, az atombomba sem tette elavulttá, különösen nem az akkori szocialista tábor katonai gondolkodásában. Sőt, a vastag páncélzat fokozott sugárvédelme,

¹ Itt érdemes emlékeztetni arra, hogy az 1947-es békeszerződés a Magyarország által rendszeresíthető katonai repülőgépek számát korlátozta, ám a páncélosokét nem. (1947. évi XVIII. törvény/III. rész: Katonai és légügyi rendelkezések)

a szennyezett terepszakasz gyors leküzdésének a lehetősége, ezt még fokozta is! A szovjet stratégiák ez irányú elképzeléseit Sztálin azon nézete határozta meg, miszerint az amerikai atomtűző nem alkalmas hadműveleti-harcászati fegyvernek (vagyis a szovjet szárazföldi erők nem tartóztathatók fel vele) csakis a hátsorzági, s hadászati célpontok ellen használható.² Ez az értékelés egyébként többé-kevésbé helyesnek bizonyult egészen 1951-ig, mivel az USA ezt megelőzően nem rendelkezett elegendő atombombával ahhoz, hogy a hadászati célpontok támadása mellett nagyobb számú harcászati atomcsapást is végrehajtsón. Mindazonáltal az 1951-ben meglevő kb. 438 atombombájával – amelyek száma azután 3-4 év alatt legalább ötszörösére nőtt – már az utóbbi célra is bőven jutott volna.³ Így a győzelem kivívásában a gyorsan mozgó hagyományos erők szerepe továbbra is jelentős maradt. (A későbbiekben pedig fokozatosan megszervezték ezek tömegpusztító fegyverek elleni védelmét is, így „túléltek” a hidegháború következő évtizedeit is.)

Természetesen egy-egy hadsereg fegyvereinek használhatóságát nagyban meghatározza, hogy milyen ellenfelekkel szemben kell helytállnia, vagyis a „korszerűség” legalábbis részben relatív fogalom lehet, tulajdonképpen egy összehasonlítás eredménye. Ennek megfelelően az alábbiakban a magyar haderőnél rendszeresített eszközöket lehetőség szerint próbálom összehasonlítani (ekkori) jugoszláv „ellenfeleikkel” is.

Lássuk tehát melyek voltak a honvédség (1951-től Magyar Néphadsereg – MN) legfontosabb nehézfegyverei. A szárazföldi csapatok egyik alapvető harceszköze akkoriban a T-34/85 közepes harckocsi volt. Ez a híres típus 1944 elejétől (korábbi változata a T-34/76 már 1940-ben szolgálatba állt) a Vörös Hadsereg alapharckocsijaként komoly sikereket ért el, noha technikai paramétereiben részben elmaradt a német harckocsik mögött (pl.: 9,8 kg-os lövedékét 780 m/s torkolati sebességgel lőtte ki, míg a Pz. V. Panther saját 6,8 kg-osát 920 m/s-mal, így utóbbinak a páncéltűtő ereje nagyobb volt),⁴ más vonatkozásban viszont túlszárnyalta azokat. Így, az 1940-50-es évek fordulóján, amikor a magyar fegyveres erőknél rendszeresítették (mintegy 541 darabot szereztek be belőle), még mindenképpen korszerűnek számított. A 85 mm-es páncéltörő ágyúja megfelelő kiképzettség és módszer mellett hatásos lehetett bármilyen ellenfél ellen, 50 km/h-s sebessége, és jól kialakított futóműve (nagy méretű futógörgők, széles lánctalp) kiváló mozgékonytárgyat biztosított, amihez 304 km-es hatótávolság párosult. 90 mm-es páncélzata ekkoriban (a kézi páncéltörő fegyverek és a 100

² OKVÁTH 1999, 101.

³ OKVÁTH 1999, 103.

⁴ BEAN-FOWLER 2004, 98.

mm fölötti harckocsiágyúk elterjedéséig) ugyancsak megfelelőnek bizonyult.⁵A magyar T-34/85-tel szemben a jugoszlávok alapharckocsija az 1950-es évek közepső harmadától az amerikai fejlesztésű M-47 harckocsi lett.⁶ Ezt a harcjárművet eredetileg a koreai háború alatt, afféle szükségmegoldásként tervezték, ám később az USA szövetségeseinek szállították nagy számban, számos országba. A második világháború után sok ország újjászerveződő fegyveres erőinek ez volt az első nagyobb számban rendszeresített harckocsija.⁷ Két jelentősebb előnye volt a T-34/85-el szemben: egyrészt a 90 mm-es lövege, másrészt 13-115 mm-es páncélzata, amelyek meghaladták az öregebb szovjet harckocsi hasonló paramétereit. Komoly gondjai voltak azonban a mozgékonyaság terén. A 48 km/h sebességhez, mindössze 130 km hatósugár társult, ami alkalmazását igen körülményessé tette, különösen a kisebb, de rugalmasabb T-34/85-el összehasonlítva.⁸

A magyar hadsereg akkoriban nehéz harckocsikkal is rendelkezett. Ez a kategória a harckocsikon belül a két világháború közötti időszakban és a második világháborúban komoly karriert futott be, a könnyű és a közepes harckocsik mellett. Az utolsó új fejlesztések ebben a szisztémában az 1950-es években zajlottak keleten és nyugaton egyaránt, a következő évtizedtől azonban a harckocsifejlesztés új irányt vett. Az úgynevezett általános rendeltetésű harckocsikat (angolul: Main Battle Tank – MBT) kezdtek gyártani (ami nagyjából a korábbi közepes és nehéz harckocsik előnyeit igyekezett egyesíteni). Mindezzel együtt a szovjet szárazföldi erőnél 1944 elején rendszerbe állított ISZ-2 harckocsi az ötvenes években még elsőrangú fegyvernek számított (talán ez is szerepet játszott abban, hogy 1956-ban a forradalom leverése után az összes ISZ-2-t viaszszállították a Szovjetunióba.). A hazánk által 68 darabos mennyiségben beszerzett harckocsi legfőbb előnyei: a 122 mm-es nagy űrméretű ágyú és a 120 mm vastag páncélzat voltak.⁹ Mindezek mellett, noha mozgékonyasága nem volt összehasonlítható korának közepes harckocsijaiéval, 37 km/h sebessége és különösen 240 km hatótávolsága kategóriáján belül eléggé mozgékonná tették a típust. Végül, de nem utolsósorban az ISZ-2-vel szerzett háborús tapasztalatok megmutatták, hogy megfelelően képzett legénységgel (személyzete 4 fő volt) még a félelmetes hírű német Királytigris is képes volt legyőzni.¹⁰

Az új magyar fegyveres erőknél a vizsgált időszakban kétféle rohamlöveget rendszeresítettek. A 32 darabos mennyiségben beszerzett ISZU-122 feladata

⁵ BEAN-FOWLER 2004, 98.

⁶ CHANT 2005, 144.

⁷ CHANT 2005, 144.

⁸ CHANT 2005, 144.

⁹ BEAN-FOWLER 2004, 140.

¹⁰ BEAN-FOWLER 2004, 140.

támadásban a második vonalból támogatni az előretörő harcokcsik harcát –el-lenséges páncélosok, tüzérségi állások stb. kilövésével, védelemben pedig pán-célvadászként működni.¹¹ A Vörös Hadseregben 1943 legvégén állt rendszerbe, fegyverzete, sebessége és hatótávolsága megegyezett az ISZ-2-ével, mindössze 90 mm-es páncélzatát, alacsonyabb (kisebb célpontot nyújtó) felépítése kompen-zálta.¹² Az ISZU-122-t és az ISZ-2-t nem a harcokcsi-, vagy lövészezredek kö-telékébe osztották be, hanem önálló nehézharckocsi-rohamlöveg ezredekben összpontosították. A másik rendszeresített rohamlöveg a SZU-76 volt. Ezt a szovjetek 1942 végén rendszeresítették, majd korszerűsítették. Magyarországra összesen 147 darabot szállítottak belőle, azonban mivel már 1944-ben sem bi-zonyult megfelelő páncéltörő eszköznek a közepes harcokcsik ellen, nem roham-löveggként/páncélvadászként, hanem önjáró tüzérségi támogató fegyverként alkalmazták.¹³ Ez azért is praktikus megoldás volt, mert ugyanazzal a 76,2 mm-es ZISZ-3 löveggel volt felszerelve, amelynek vontatott változata a lövészhad-osztályok tüzérségének is alapeleme volt. Bár 44 km/h-s sebességével eléggé gyors volt, a 265 km-es hatótávolsága nem volt különösebben nagy, mindössze 35 mm-es páncélzata, és fölülről-hátulról nyitott tornya igen sebezhetővé tette.¹⁴ Fontos volt azonban, hogy ezzel a típussal a magyar hadsereg nagyobb számú önjáró tüzérségi fegyverhez jutott. Összességében tehát az 1950-es évek első fe-lében a hazai fegyveres erők többé-kevésbé korszerű, vagy részben korszerű esz-közökkel voltak felszerelve, amelyekből azonban a kor követelményeihez képest meglehetősen kevés állt rendelkezésre. (E mellett meg kell jegyezni, hogy a fenti eszközökből hazánknak átadott példányok egy része háborút megjárt, leharcolt eszköz volt, ami nem csak az esetleges harci alkalmazást, de a kiképzést is akadályozta.)¹⁵

A légierő esetében nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy itt a fegyverzet üze-meltetése sokkal bonyolultabb és veszélyesebb volt, mint a szárazföldi csapatok-nál. A képzett, tapasztalt repülőhajózók és -műszakiak részbeni eltávolítása, a háború utáni igen kevés repült óraszám, majd a sugárhajtású technikára való át-állás egyenként is hatalmas kihívást jelentettek, az amúgy is bonyolult fegyver-nem katonáinak. 1949-ben – négy évnyi agonizálás után – a légierő is jelentős mennyiségű szovjet technikához, több tucatnyi szállító és harci repülőgéphez ju-tott. Az első rendszeresített vadásztípus a JAK-9P (magyar neve: Vércse) volt. Ez a kiváló JAK-1 sokadik továbbfejlesztésének tekinthető. A JAK jól megállta

¹¹ BEAN-FOWLER 2004, 135.

¹² BEAN-FOWLER 2004, 135.

¹³ BEAN-FOWLER 2004, 59.

¹⁴ BEAN-FOWLER 2004, 59.

¹⁵ OKVÁTH 1999, 270.

helyét a háború alatt a német vadászokkal szemben, mivel gyorsabban és magasabban repülhetett, mint például a BF-109G.¹⁶ Hazánk e típusból 150 darabot rendszeresített. Ekkora darabszám beszerzése egyébként valószínűleg vitatható döntés volt, hiszen ebben az évben már a szovjet és az amerikai légierő is rendelkezett sugárhajtású vadászokkal, amelyek akkora fölényben voltak a dugattyús motorosokkal szemben, hogy a kettő nem üzemelhetett hosszú távon párhuzamosan. Ennek megfelelően a magyar repülőcsapatok is hamarosan megkezdték az átállást az új vadásztechnikára. 1951 nyarán megérkeztek az első MiG-15 vadászgépek és felállították belőlük a 66. vadászrepülő-hadosztályt.¹⁷ Ezzel hazánk hozzájutott a korszak kétséget kizáróan legjobb vadászgépéhez. A MiG-15 csúcsebessége 1000 km/h fölött volt, két 23 mm-es és egy 37 mm-es gépágyújával erős fegyverzetűnek számított.¹⁸ Ezen a területen egyébként a magyar repülőcsapatok sokáig lépést tartottak a korrallal, újabb és újabb korszerű szovjet típusokat rendszeresítve: még 1956 előtt rendszerbe állt a MiG-17, illetve az első szovjet gyártmányú szuperszonikus gép a MiG-19. A JAK-okkal érkezett az első szállítmány a földi erők támogatására szánt IL-10 (Párduc) csatarepülőgépekből is. A légcsavaros gép a második világháború végén jelent meg, a híres IL-2 Sturmovik utódeként, és jól teljesített alacsonytámadó-harcokocsielhárító szerepkörben.¹⁹ A 20, valamint 23 és 37 mm-es gépágyúival, továbbá 1000 kg bombával hatékonyan pusztíthatta az ellenséges harcokocsikat. Noha 551 km/h maximális sebessége és 7250 m csúcsmagassága a Jet-korszakban szerénynek bizonyult, speciális feladatkörében egészen az 1950-es évek közepéig megmaradt. Végül szót kell ejteni a magyar fegyveres erők utolsó kifejezetten bombázó repülőgépéről a TU-2 Tűzokról is (a későbbiekben rendszeresített támadó gépek ugyanis már legalább részleges légi fölény viszonyai közepette, esetleg felderítő szerepre is alkalmasak voltak). A Tűzok közepes támadó-bombázó, földi csapatokat támogató szerepkörben, szintén a háború végén állt rendszerbe a szovjet repülőerőknél és két 20 mm-es gépágyújával, ugyanennyi 12,7 mm-es géppuskájával, valamint 4000 kg belső bombaterhével jól szerepelt a harcokban.²⁰ Magyarországon ezeket a gépeket 1955-ig üzemeltették, ekkor anyagfáradási hibák miatt kivonták őket a rendszerből. Felváltásukra nem került sor vélhetően a szóba jöhető új sugárhajtású bombázótípusok magas költségei miatt.²¹ A jugoszlávok – akárcsak a harcokocsik esetében – az amerikai fegyverszállítások révén jutottak korszerű harci

¹⁶ GUNSTON 2005, 94.

¹⁷ IVÁN 1999, 118.

¹⁸ JACKSON 2005, 132.

¹⁹ CHANT 2000, 301.

²⁰ CHANT 2000, 301.

²¹ IVÁN 1999, 151.

repülőgépekhez.²² Alaptípusuk a korszakban számos NATO-áram által is nagy számban rendszeresített Republic F-84G volt.²³ Ez a típus főleg sokoldalúságával tűnt ki, s az egyik első sugárhajtású vadászbombázónak számított. Egyenes szárnya miatt rosszabbul manőverezett és lassúbb volt, mint a nyilazott szárnyú MiG-15, ám Koreában az amerikai légierő pilótái egyes adatok szerint így is 105 darab MiG-15-öst semmisítettek meg a típussal.²⁴ Az F-84G fő profilja azonban a csapásmérés volt, 1184 kg bombáját vagy rakétáját a korban jónak számító hatékonysággal juttatta a célba. Ez utóbbi szerepkörben egyébként a magyar légierő akkori bármely típusát felülmúlta. Összességében elmondható, hogy a magyar légierő technikatörténeti szempontból nem túl szerencsés pillanatban jött létre – mivel az 1940/50-es évek fordulóján kezdődött meg a modern légierők tömeges átfegyverzése a sugárhajtású típusokra – így részben már elavult technikát rendszeresített. A légierő fejlesztése a korban ugyanakkor bizonyos aránytalanságot mutatott, amelyek egy része később is megmaradt. Az ország helyzetéhez képest a légvédelem egésze és benne a légvédelmi repülőcsapatok is kis létszámúak voltak. Legalább ekkora gond volt, hogy a csapattámogatásra szolgáló alakulatok gépei hamar elavultak, s kivonásuk után nem rendszeresítettek kellő számú hasonló feladatú gépet, így a magyar szárazföldi erők légi oltalmazása a legjobb időkben is erősen „lyukas” volt.

A fegyverzet feltöltöttségi mutatói és azok hatása a hadsereg harcképességére

Egy hadsereg esetleges háborús alkalmazása szempontjából döntő jelentősége van, annak a kérdésnek, hogy a fegyverek mellett a katonák mennyire „állnak készen” békeidőben is a harcra, illetve, hogy kellő számban rendelkezésre állnak-e („harckészültség”). A Magyar Néphadsereg egységei a tárgyalt időszakban – elsősorban a hadseregfejlesztés különösen feszített tempója miatt – a tárgyalt időszakban sem voltak feltöltve. A folyamatos tiszthiány mellett a fegyverzet legtöbb elemében is hasonló gondok voltak. Rendelkezésünkre áll egy 1952-ből való adatsor, amely a haderő ellátottságát mutatja egyes fegyverfajták tekintetében. E szerint rendelkezésre állt a rendszeresített pisztolyok 70%; a géppuskák és légvédelmi géppuskák 35%; a 82 mm-es aknavetők 88%; a páncéltörő fegyverek 59%; 122 mm-es tarackok 73%; a 85 mm-es légvédelmi lövegek 60%; az M-13 sorozatvetők 23%; a nehéz harckocsik 36%; a közepes harckocsik 25%,

²² GUSTIN 2008, 103.

²³ EDEN — MOENG 2004, 124-125.

²⁴ CROSBY 2003, 228.

valamint a gépkocsianyag: 29%-a.²⁵ A fenti adatsor a szárazföldi hadsereg csaknem minden fontosabb szegmensét lefedte akkoriban, a pisztolytól a nehéz harcokcsig. Rögtön a második adat figyelemre méltó, hiszen a géppuskák ilyen csekély száma mellett a gyalogság „elavult” módon sem tudott volna harcolni – hiszen már 30–40 évvel korábban is a géppuska adta a gyalogság tűzerejének gerincét – annál is inkább, hiszen ezeken kívül akkoriban a gyalogságnak a nagyobb része nem is volt sorozatlövő fegyverekkel ellátva. (A puskák és karabélyok aránya a géppisztolyhoz képest a MN-ben akkor 9:5 volt).²⁶ A 82 mm-es aknavető ugyancsak a lövészcsapatok fegyvere, rugalmas, hatékony (páncélozatlan célok elleni) eszköze volt, amely az első világháborútól napjainkig alapvető fegyvere a hadseregeknek. Elmondható tehát, hogy a korabeli lövészek, még egy jól felszerelt könnyűgyalogság fegyverzetével sem rendelkeztek. Az a tény, hogy a páncéltörő fegyvereknek majdnem a fele hiányzott, a második világháború, magyar szempontból letragikusabb csatáit juttathatja eszünkbe. A tábori tüzérség által használt 122 mm-es tarackokból a szükséges mennyiség kevesebb, mint a háromnegyede állt rendelkezésre, ami azért okozhatott volna gondot, mert a hadosztályok tűzerejének jelentős részét ezek a fegyverek adták. Ugyanakkor azonban meg kell jegyezni, hogy a tüzérségi fegyverek összességében nem álltak rosszul, hiszen más hagyományos értelemben vett „ágyút” nem is találunk a felsorolásban. Ennek oka többek között vélhetően az volt, hogy ezt a fegyverkategóriát itthon is gyártották, illetve a Szovjetunióból és Csehszlovákiából is szereztek be akkoriban (nem úgy, mint például a harcokcsikat, amelyeket teljes egészében importálni kellett).²⁷

A légvédelmi ágyúkkal elértünk a legkorszerűbb kategóriába, ám annak is magyar szempontból a legkényesebb területére. Mint azt már korábban jeleztük a magyar légierő és légvédelem helyzete a korban szintén igen nehéz volt: részint a feladatok és fegyverek bonyolultsága, részint az utóbbiak viszonylag magas ára és az ország légvédelmi szempontból relatíve nagy veszélyeztetettsége miatt.

Az M-13 sorozatvető – eredeti nevén gárdaaknavető – nem más, mint a híres második világháborús „Katyusa”, avagy népiesen: „Sztálinorgona”. Mint látható ebből volt a legnagyobb hiány a felsorolt fegyverek közül. Az eszközt akkoriban leginkább önálló egységekbe szervezve, támogatófegyverként használták gyengén páncélozott, vagy páncélozatlan célok ellen. Noha a fenti szerepkörben jól bevált,

²⁵ Hadtörténelmi Levéltár Magyar Néphadsereg Vezérkara (HL MNVK) Titkárság 1952. 7/2. 654/40/8. Őrzési egység (ő. e.) 114-116. Idézi: BALLÓ 2005, 76-77.

²⁶ HL MN 1967/T-315. ő. e. In. EHRENBERGER 2001.

²⁷ OKVÁTH 1999. 272.

ennek hiánya a kevésbé problémásak közé tartozott, hisz nem számított igazán alapfegyvernek akkoriban, sok hadsereg nem is rendszeresített ilyen kategóriát.²⁸ A harckocsikról szóló adatok már sokkal aggasztóbbak lehetnek. Különösen a csatamezők királynőjének a közepes harckocsinak – ami itt konkrétan a T-34/85-öt jelenti – a 25%-os aránya elgondolkodtató a kurszki csata után tíz évvel! A hadsereg harctéri tüzerejének jelentős részét, mozgékonyságának zömét és páncélvédettségének egészét adó harckocsi egységek és -alegységek kis létszáma első-sorban a MN rugalmasságának a rovására ment. A szűken vett csatamezőn kívül azonban, a fő mozgékony-sági tényező természetesen a hadsereg gépjárműparkja volt, ami ugyancsak igen csekély feltöltöttséggel rendelkezett. Azt valószínűleg nem szükséges ecsetelni, hogy a gépjárművek hiánya maga után vont egy sor egyéb problémát a csapatszállítástól az élelmezésig (élelemszállítás), az alkatrészellátástól, a lőszerutánpótlásig, stb.

Az 1953 végéről származó újabb adatsor mutatja a közben eltelt időnek, és az állománytáblák (vagyis a „kell” rovat) erőteljes karcsúsításának jótékony hatásait.²⁹ Eszerint: pisztolyok mennyisége 112%-ot, a géppuskáké 133, a 82 mm-es aknavetőké 112, a páncéltörő fegyvereké pedig: 88%-ra ugrott, s csak a gépkocsianyag árválkodott 40%-on. Mint látható, a lövészek alapvető fegyverei kellő számban rendelkezésre álltak már. A páncéltörő fegyverek 90%-ot megközelítő aránya ugyancsak üdösnek ítéltető, azonban a gépjárműpark még mindig tolerálhatatlanul szegényes (ráadásul még egyszer hangsúlyozni kell, hogy ezek a számok nem feltétlenül takarnak tényleges mennyiségi növekedést, hanem adott esetben csak azt, hogy néhány addig is csak papíron létező alakulatot megszüntettek és az addig meglevő fegyvereket kevesebb alakulat között osztották el). Egyébként a gépjárművek hiánya miatt a hadsereg kénytelen volt országos járműveket (szekereket), lőszeranyagokat és lovakat rendszerbe állítani az 1950-es évek közepén!³⁰

Összességében tehát elmondható, hogy a Magyar Néphadsereg számára a korban a rendszeresített fegyverzet jelentős – bár egyre csökkenő – részének hiánya, a gépjárműpark és az ezzel összefüggő szektorok hiányosságai, olyan jelentős problémáknak bizonyultak, amelyek egyebekkel – például a tiszték és a katonák egyaránt viszonylag gyenge kiképzettségével – együtt annak valóságos harcképességét erősen kérdésessé tették.

³⁰ HALBERSTADT 2003, 91.

²⁹ HL MNVK Titkárság 1952. 7/2. 654/40/8. öe. 114-116. Idézi: BALLÓ 2005. 76-77.

³⁰ BALLÓ 2005. 79.

Bibliográfia:

- BALLÓ István 2005. Fejezetek a magyar katonai múlt történetéből. Hadtörténeti Múzeum, Budapest.
- BEAN, Tim — FOWLER, Will 2005. Szovjet harckocsik a második világháborúban. Hajja és Fiai, Debrecen.
- CHANT, Chris 2000. A második világháború repülőgépei. Gabo, H.n.
- CHANT, Chris 2005. Harckocsik. Zrínyi, Budapest.
- CROSBY, Francis 2003. Vadászrepülőök. Budapest, Zrínyi.
- EDEN, Paul — MOENG, Soph 2004. Katonai repülőgépek szerkezete, 118 repülőgép metszetrajza 1945-től napjainkig. Alexandra, Pécs.
- EHRENDBERGER Róbert (szerk.) 2001. A béketábor magyar hadserege . A magyar demokratikus hadsereg és magyar néphadsereg hadtörténeti levéltárban őrzött katonai irataiból. 1945 – 1957. Petit Real, Budapest.
- GUSTON, Bill 2005. A második világháború repülőgépei. Kossuth, Budapest.
- GUSTIN, Damijan 2008. „Cold War between Neighbouring Countries: Yugoslav Relations with Hungary in the Beginning of the 1950s,”: HORVÁTH István — KISS Jenő (szerk.): A baranyai államhatár a XX. században, A Pécsi Tudományegyetemen 2008. február 15.-én tartott nemzetközi konferencia előadásai. Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest.
- HALBERSTADT, Hans 2003. Tüzérségi eszközök a középkortól napjainkig. Hajja és Fiai, Debrecen.
- IVÁN Dezső, 1999. A magyar katonai repülés története: 1945–1956. Honvédelmi Minisztérium, Budapest.
- JACKSON, Robert 2005. A világ híres vadászgépei 1914-től napjainkig. Hajja és Fiai, Debrecen.
- OKVÁTH Imre 1999. Bástya a béke frontján. Magyar haderő és katonapolitika 1945-1956. Aquila, Budapest.